

شب ادرااری کودکان

مقاله ای که پیش روی شماست ، برای نخستین بار به زبان فارسی و به صورت مدون ، پیرامون موضوع مورد مطالعه ، به مجموعه دانش های " رفتارشناسی " و مددکاری روانی افزوده می شود . امیدوار است قدم کوچکی در جهت تبویب مجموعه های مشابه به حساب آید و مورد استفاده دانشجویان ، مربیان ، معلمان و اولیاء قرارگیرد .

لازم به توضیح است که این مقاله ، دست آورد مطالعه عینی چندین کودک شب ادراار درمهدکودک مرکز رفاه خانواده جوادیه و بررسی منابع موجود است . درعین حال چنانچه نظر یا پیشنهادی برای اصلاح و تکمیل این مقاله داشته باشید ، موجب تشکر نویسنده خواهد بود .

شوروشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

آن را می توان کوتاه بودن خواب روزانه برشمرد . گروهی دیگر از کودکان شب ادرار ، هم در خواب شبانه وهم در خواب روزانه وبا هنگام بیداری دچار این عارضه هستند . روی هم رفته بر اثر تحقیقات انجام شده توسط پزشکان اطفال ایالات متحده آمریکا ، ملاحظه شده است که شب ادراری در پسران بیشتر از دختران است و تراکم آن در سالیهای هشت تا یازده سالگی است . علت این اختلاف میان پسران و دختران ممکن است این باشد که معمولا " والدین در افضسای شب ادراری فرزند پسر خود کمتر آکراه دارند در حالی که در مورد فرزند دختر خود می کوشند این عارضه را پنهان و پرده بوشی کنند . از سوی دیگر لازم به یاد آوری است که سنین هشت تا یازده سالگی سالیهای است که کودکان شب ادرار ۴ شخصا " یا توسط والدین و مربیان آنها به مددکار اجتماعی ، مربی ، روان شناس پزشک اطفال و باروان بزرگ ارجاع داده می شوند

شاید ادرازی چیست ؟

شب ادراری یا به بیان درست تری اختناری نگهداری ادرار (چه در روز و چه در شب) بیدگاههای گوناگون تعریف شده است . عده ای را از دیدگاه پزشکی ، نوعی بیماری دستگاه به می بینند و روان پزشکان و پزشکان اطفال این رضه را جزو بیماریهای روانی و یکی از نشانه های بیماری روانی قلمداد می کنند و برخی از دیدگاه ن سناسی مرضی ، آن را به مثابه اختلال رفتار در ملاحظه فرار می دهند . در هر حال شاید روان تعریف زیر را بی توجه به دیدگاههای تفاوت و علت یا علل شب ادراری ، ارائه کرد و رامود مدافه فرار داد :

شب ادراری عبارت است از ادرار کردن اختیار وبدون اراده در موقع خواب یا بیداری - چه خواب شبانه و چه خواب روزانه - نزد اطفالی که سن آنها از سه سال تجاوز نده است . تخلیه ادرار بی اختیار ، به طور معمول همراه با خوابهایی است که در آن کودک بودار وضعیت و موقعیت مناسب برای دفع ادرار می یابد ، به طوری که گاهی بی درنگ ادرار می شود و رختخوابش را آلوده می بیند . بوهی از پیروان مکتب تحلیل روانی فروید در ن باره معتقدند که گاهی این خوابها ، جنسی باشند و این تخلیه غیرارادی برای ارضای جنسی به روش تخیلی صورت می گیرد . لازم به ضیح است که اکثر روان شناسان ، سنی را که کودک قادر است دفع ادرار خود را کنترل کند سه سالگی به بعد معرفی کرده اند .

برخی از اطفال فقط در خواب شبانه به این رضه یا بهتر بگوئیم اختلال رفتار دچار می - وند و در خواب روزانه اثری از آن نیست که علت

کتابخانه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
مجموعه علوم انسانی

و در نتیجه عارضه آنها آشکار می گردد. چه بسا این عده، همان کسانی باشند که شب اداری آنها از سنین پایین تر شروع شده است.

انواع شب اداری

شب اداری را می توان از نظر گاههای گوناگون مورد تقسیم بندی قرارداد. گاهی همان طور که گذشت ممکن است به شکل شب اداری "روز اداری" ، "ویا" شبانه روز اداری" تقسیم کرد، زمانی نیز آن را به دو گروه عمده زیر تقسیم می کنند:

۱- شب اداری اولیه: این نوع شب اداری از زمان طفولیت (بد تولد) تا پایان سیزده یا چهارده سالگی دیده می شود که اغلب عوامل جسمانی (فیزیولوژیکی) دست اندرکار هستند.

۲- شب اداری ثانویه: در این نوع کودکان مبتلا، مدتی از نظر کنترل دفع ادرار طبیعی هستند و ناگهان به این عارضه یا تغییر رفتار دچار می شوند. این حالت بویژه بعد از چهار سالگی از فراوانی بیشتری برخوردار است و اغلب عوامل محیطی و روانی در ایجاد آن نقش دارند.

علتهای شب اداری

میان تربیت دفع ادرار از یک سس و شب اداری از سوی دیگر، همبستگی منفی وجود دارد، به این معنا که کودکی که از نظر دستگاه عصبی و دستگاه دفع ادرار، به تکامل واقعی رسیده است و با تربیت و ترتیب دفع ادرار نیز آشنا شده است، احتمال کمتری وجود دارد که به شب اداری مبتلا شود. اما کودکی که با تربیت و ترتیب دفع ادرار آشنا نشده است احتمالاً به شب اداری دچار می گردد. با وجود این، با توجه به اهمیت تربیت دفع ادرار

والدین نباید در تربیت کنترل و دفع ادرار کودکان عجل باشند و به طور کلی این تربیت و ایجاد رفتار نباید قبل از راه افتادن کودک آغاز شود. شایسته است گفته شود که در امر تربیت دفع ادرار نیز تفریط و افراط دیده می شود. برخی از خانواده ها که سطح فرهنگ و آگاهی پدر و مادر پایین است، رفتارهای باری به هر جهت و ولنگارانه دیده می شود، به طوری که به کودک یاد نمی دهند و در نتیجه کودک یاد نمی گیرد و عادت نمی کند که در این گونه امور مرتب و منظم باشد و لذا همان طور که سرسره یا میز غذا نامرتب و بی نظم حاضر می شود در مورد دفع ادرار و مدفوع هم به صورت نامرتب رفتار می کند. یا این که بعضی از خانواده ها آن قدر وسواس به خرج داده، کودک را تحت فشار قرار می دهند که کودک ناچار است روزانه به دفعات مکرر برای دفع ادرار به توالت برود و یا زودتر از موعد به دستشویی هدایت می شود که نتیجه آن لج بازی و مقاومت است. زیگموند فروید در طرح نظریات خود پیرامون مراحل رشد جنسی می گوید که کودک از خالی کردن مثانه یا رکتوم خود لذت می برد و خواه ناخواه این حالت با اولین تحریک در کودکان خردسال به وجود می آید. برای این که کودک به رسوم اجتماعی و نظم و ترتیب عادت نماید بایستی این لذت از طرف والدین حبران شود. عشق و علاقه ای که بر اثر محبت والدین و اطرافیان در کودک ایجاد می شود، جبران لذت ادرار کردن بی موقع او را می نماید و در نتیجه کودک بی آن که احساس ناراحتی کند با رسوم اجتماعی آشنا می گردد. برعکس، اگر بدون مهر و محبت والدین، از کودک بخواهیم از لذت خود دست برداریم، نتیجه به طور کلی

معکوس خواهد شد و اختلالات روانسی و نارساییهای رفتاری از جمله شب ادراری بروز خواهد کرد. والدین کودکان ونوجوانانی که مبتلا به شب ادراری هستند، اغلب این حالت را به "کلیه‌های ضعیف"، "کم‌رضیف" و "مثانه‌های ضعیف و کوچک" ونظایر آن نسبت می دهند، درحالی که نمی دانند یا نمی خواهند بدانند که به طور عمده ناپسامانیها و آشفتگیهای روانی است که در ایجاد آن دخالت دارند.

درمورد ارثی بودن شب ادراری هنوز مطالعات وتحقیقات انجام شده، نتیجه خاصی را ارائه نکرده‌اند.

علتهایی که موجب شب ادراری می شوند عبارتند از: الف - عوامل روانی ب - عوامل جسمانی (فیزیولوژیکی) ج - عوامل محیطی (فیزیکی)، که هر یک از این عوامل، به تنهایی یا بایکدیگر دربریدایش شب ادراری دخالت دارند. اکنون این عوامل به ترتیب و براساس مطالعات و تحقیقات انجام شده مورد بررسی قرار می گیرند. گرچه باید اذعان کرد که در بیش از نود درصد موارد، علل شب ادراری اغلب روانی است و ممکن است فقط ده درصد موارد علت عضوی یا جسمانی داشته باشد.

الف - عوامل روانی

اعلی پرورشکاران، مددکاران اجتماعی روان شناسان و روان پزشکان علت اساسی شب ادراری، خاصه شب ادراری ثانویه را اختلالات عاطفی وناپسامانیهای روحی می دانند. لذا باترتیب دادن مصاحبه‌های متعدد با کودک شب ادرار و اطرافیان او و بازدید از منزل و مدرسه، کودک اقدام به جمع آوری اطلاعات لازم

و شناسایی و تشخیص مسأله می نمایند و آنگاه با کمک خود کودک مبتلا (مددجویا مراجع) و اطرافیان او نسبت به اصلاح رفتارش مبادرت می ورزند .

اینک عوامل روانی به اختصار مورد بررسی قرار می گیرند :

۱ - ترس ، تشویش ، نگرانی و آشوب درونی می تواند موجب پیدایش شب ادراری گردد . به طور مثال هنگام استحانات و مشاهده فیلم های هیجان انگیز می توان شاهد شب ادراری برخی از کودکان بود .

۲ - خصومت نسبت به والدین یا یکی از آنها و رنج دادن و به زحمت انداختن آنها می تواند عامل بروز شب ادراری باشد .

۳ - تمایل به لذت بردن بی فیدو شرط از دفع ادرار ، می تواند سبب پیدایش شب ادراری شود .

۴ - شب ادراری کودک ممکن است نوعی مکانیسم دفاعی سیر فقهرایبی یا بازگست به دوران قبلی برای کسب محبت و توجه بیشتر از جانب والدین و اطرافیان باشد . بنابراین شب ادراری نشانه و علامت احتیاج به محبت و توجه بیشتر ، حتی در شب و هنگام خواب است .

این حالت بویژه هنگام تولد نوزاد ویرانگینخته شدن حسادت کودک قبلی و آگاه کردن والدین به وجود رقیب ناخوشایند ، رخ می دهد . این مورد بخصوص نشان می دهد که بی توجهی و کم توجهی در چنین موقعیت هایی (تولد نوزاد) می تواند موجب شب ادراری شود . نگارنده بارها در خلال کارورزی یک ساله در مرکز رفاه خانواده جوادیه و به هنگام بازدید از منزل مددجویان مشاهده کرده است که پدر وقتی از سرکار

برمی گردد و وارد خانه می شود ، یک راست به سراغ نوزاد یا کوچکترین کودک خانواده می رود و او را نوازش می کند و هر قدر کودک قبلی شیرین زبانی می کند ، پدر توجه نکرده و او را به یک طرف رد می کند و . . . این آغاز شوم ایحاد احساس حسادت ، حقارت و کمبود محبت است که غالباً "نوا" م با شرایط و عوامل دیگر ، شب ادراری را به دنبال خود به بارمان می آورد . در واقع این گونه کودکان مصداق این شعر هستند که می گوید :

دردل یار به هر حیلهرهی باید کرد

طاعت ارددست نیاید ، گنهی باید کرد
ومی خواهند باش ادراری خود نمایی کنند و
هویت خویشتن خویش را بروز دهند و به منصفه
ظهور رسانند .

۵ - شب ادراری کودک ممکن است گریز گاهی برای کاهش تنشها و فشارهای روانی ناشی از تمایلات برآورده نشده و ناگامی های منتظره و غیر منتظره باشد . به طور نمونه کودکی که در مدرسه با شکست تحصیلی روبرو می شود ناگامی او به شکل ترک کردن رختخواب در شب متجلی می گردد ؛ بخصوص اگر کودکی با هوش متوسط باشد و پدر و مادر منکر این موضوع بوده و گمان کنند که کودک آنها از هوش بالایی برخوردار است و انتظار داشته باشند که به هر ترتیبی شده ، فرزند آنها شاگرد اول شود !!

۶ - شب ادراری احتمال دارد بر اثر ابتلاء به بیماریهای روانی دیگر حاصل گردد .

۷ - گاهی بر اثر تماشای فیلمهای ترسناک و هیجانی ، شب ادراری عارض می شود . همچنین وحشت داشتن از تنهایی ، تاریکی و احساس خطر ممکن است باعث شب ادراری گردد . به طور مثال می توان از کودکی که تنها در اتاق تاریکی

می خوابد و یا سرمازی که تنها درستگراست، نام برد.

۸ - گاهی افراط و تفریط در محبت کردن ناگهان قطع کردن و یا کم کردن توجه و محبت موجب پیدایش شب‌ادراری می‌شود. این حالت در نزد کودکانی که بیمار بوده و در دوران بیماری از محبت و مراقبت بیش از اندازه برخوردار بوده‌اند، پیش می‌آید، زیرا که این گونه کودکان پس از بهبود یافتن، یکباره از محبت‌ها و مراقبت‌های قبلی محروم می‌شوند.

۹ - گاهی بر اثر دور بودن والدین، ترک کردن کودک از طرف والدین یا یکی از آنها (طلاق) مشاجره‌های لفظی، دعوای خانوادگی، طلاق عاطفی موجود در کانون خانواده، مطلوب نبودن روابط اعضای خانواده (اعم از پسر، مادر، خواهر، برادر، مادربزرگ، ویا پدر بزرگ) و فوت والدین یا یکی از آنها و نظایر آن شب‌ادراری به وجود می‌آید. به طور نمونه زمانی که از دختر هشت ساله‌ای که دچار شب‌ادراری شده بود، ویدرو مادرش متاثر کرده بودند، (مادرش او را رها کرده و رفته بود و نزد پدر نگهداری می‌شد) خواستند که احساساتش را راجع به عروسکش بیان کند، گفت: "این عروسک می‌خواهد هرچه را که مادرش می‌خواهد عمل نکند و به حرف‌های او گوش ندهد (لجاجت) و با آلودن و تر کردن شلوار، مادرش را رنج دهد". او می‌گوید: "من می‌خواهم بچه بدی باشم چون مادرم را دوست ندارم".

در هر حال محیط ناسالم خانواده در ایجاد و ادامه شب‌ادراری برای مدت طولانی نقش بسیار مؤثری را ایفا می‌کند. همچنین تغییر سبب محیط عاطفی کودک (رفتن به مهدکودک و مدرسه) وزیر نظر فرار گرفتن کودک توسط

مستخدم، زمینه ابتلا به شب‌ادراری را فراهم می‌سازد.

۱۰ - رنج‌های حاصل از مورد تبعیض واقع شدن از جانب والدین، تحقیر شدن، طرد شدن خجالت کشیدن و مانند اینها می‌تواند عامل ایجاد شب‌ادراری شود.

۱۱ - گاهی سکونت یا سکنی گزیدن اجباری در یک محیط جدید، عامل بروز شب‌ادراری می‌شود. این حالت که به طور معمول در کانون‌های کارآموزی و بیمارستان‌های روانی مشاهده می‌شود، نشانه لجاجت و سرسختی و مقاومت کودک از پذیرفتن محل جدید است.

۱۲ - اشتیاق فراوان کودک به بازی و عدم علاقه به قطع بازی برای دفع ادرار، گاهی اوقات سبب می‌شود کودک عمل دفع ادرار را فراموش نماید و در نتیجه بی اختیار لباس‌های خود را آلوده کند (روز‌ادراری).

۴ - هرگونه ضایعات و اختلالات موجود در دستگاه دفع ادرار (کلیه‌ها ، مثانه و مجاری ادرار) همچنین نارساییها و نواقص ساختمان بدن بویژه لکن خاصه و نظایر آن موجب پیدایش شب ادراری می گردد . رشد دستگاه دفع ادرار رابطه زیادی با رشد دستگاه عصبی دارد . در کودک عسادی

ب - عوامل جسمانی
عوامل جسمانی یا فیزیولوژیکی از عمده عواملی هستند که موجب شب ادراری بویژه شب ادراری اولیه می گردند . این دسته از عوامل عواملی هستند که غالباً " مورد علاقه و توجه جسم پزشکان عمومی یا پزشکان کودک هستند و هنگام بررسی علل ایجاد شب ادراری مورد بررسی و شناسایی قرار می گیرند . از آن جا که عوامل جسمانی به طور معمول از بدو تولد عارض شده و با نارساییها و اختلالات روانی همراه هستند لذا با روشهای پزشکی و معاینات بالینی بایستی در جهت تشخیص و معالجه آنها اقدام کرد . اینک برخی از عوامل جسمانی به اختصار مورد شناسایی قرار می گیرند :

۱ - گاهی بر اثر ضایعات مغزی به طور اعم و ضایعات قشری به طور اخص (با توجه به این که مرکز کنترل ادرار در قشر مغز است) شب ادراری به وجود می آید .

۲ - گاهی بر اثر اختلالات دستگاه عصبی تکامل نیافتن و عدم رشد بعضی از قسمتهای آن شب ادراری حاصل می گردد .

۳ - وجود صرع که گاهی بابت اختیاری عمومی همراه است ، به شب ادراری منجر می شود . بعضی از پزشکان ، شب ادراری اولیه را به یک نوع صرع تشبیه می نمایند و در سال ۱۹۴۴ برای اولین بار رابطه شب ادراری و ناهنجاریهای موجهای مغزی توسط یک پزشک ایتالیایی کشف شد . ۱۰ . بنابراین در رویارویی با شب ادراری اولیه باید به فکر صرع افتاد و قبل از درمان شب ادراری ، به امتحان موج نگاری الکتریکی مغز اقدام کرد .

معمولاً " در پانزده ماهگی ، ادرار کردن او منظم می شود ، در هیجده ماهگی ، در موقع ترک کردن لباس ، احساس ناراحتی می کند ، از این زمان به بعد لزوم تربیت کردن برای دفع ادرار و مرتب کردن آن و نظافت روزانه پیش می آید . بالاخره از سی ماهگی به بعد (دوونیم سالگی) کسودک برای دفع ادرار ، مادر خود را طلب می کند . لذا هرگونه تاء خیر بیش از حد و اختلال در این

مطالعاتی ملاحظه شد که بیست و هفت درصد موارد دچار خون یا شب ادراری همسراه بوده است. ۱۲.

۸ - ضربه‌های وارده بر ستون فقرات و ...
دشراهای وارده بر نخاع می‌توانند به عنوان عوامل جسمانی به شمار آیند. چنانکه در فرهنگ عامه ایران در مورد کودک شب ادرار اصطلاحاً "می‌گویند: " کمرش لق شده است" و یا " کمرش سرماخورده است" و ظاهراً" درمان آن را گرم نگه داشتن کمر می‌دانند.

حسرتی، سناذکر احلال در دستگاه دفع ادرار است.

۵ - گاهی مسوومیتها و عقوبت‌های عمومی بدن، باعث شب ادراری می‌گردند.

۶ - گاهی خواب عمیق، حسنگی مقصرط و فعالیت‌های بیش از حد عضلات سبب شب ادراری می‌شود.

۷ - ابتلا به فتارخون، بیماری فنسید (دیابت) و دیابت بی مزه عاملی برای پیدایش شب ادراری محسوب می‌شود. به طور مثال در

6- Diurnal Enuresis

۷ - فروزان پور، داوود (۱۳۵۳). بیماریهای دستگاه ادراری برای پرستاران. تهران انتشارات چهار.

8- Regression

9- Iension

۱۰ - جعفریان، محمد (۱۳۴۸). چرا کودک شما به شب ادراری مبتلا است؟

مجله سلامت فکر، سال دوازدهم، شماره یک دو و سه.

11- Electroencephalography

۱۲ - روزنامه کیهان، شماره ۸۷۹۶

یادداشتها و منابع

1 - Enuresis or bed-wetting

۲ - مراجعه کنید به منابع زیر:

ایلیک، فرانسیس و ایمس، لوئیز (۱۳۵۵). روان شناسی کودک از تولد تا ده سالگی (رفتار کودکان)، ترجمه محسن آوارگان. تهران: نشراندیشه.

- بیرجندی، پروین (۱۳۴۶) (ترجمه و تالیف) روان شناسی رفتار غیرعادی (مرضی). تهران: انتشارات دهخدا.

- عظیمی، سیروس (۱۳۵۵). روان شناسی کودک. تهران: شرکت افست.

۳ - کانر، لیو (۱۳۴۴). مسایل روان تنی در کودکان، ترجمه مسعود میربهاء. تهران: انتشارات امیر کبیر (کتابهای سیمرغ).

۴ - در این مقاله به جای کودک شب ادرار کننده یا کودک مبتلا به شب ادراری، کودک شب ادرار (Enuretic Child) به کار برده می‌شود.

5- Nocturnal Enuresis